

ДИНАСТИЯТА ТАН - ИМПЕРИЯ НА МОГЪЩЕСТВОТО

Епохата на династията Тан традиционно се приема в Китай за период на най-голямото могъщество за страната, когато тя изпреварила в своето развитие останалите съвременни ѝ държави в света. Основана е от Ли Юан. Неговият син, император Ли Шъмин (с прякор Тайдзун), след като потушил селски и въстания на сепаратистки феодала, провел редица реформи и прокара прогресивна за времето политика. Мирът и редът в страната позволили да се съсредоточат всички сили на народа за благо на Китай. Процъфтявали селското стопанство, занаятите и търговията. Успехи били постигнати в технологиите на тъкачеството, боядисването на платове, грънчарското производство, металургията, корабостроенето. Цялата страна била опасана от мрежа от сухопътни и водни пътища и съобщения. Китай установил широки икономически и културни връзки с Япония, Корея, Индия, Персия, Арабия и много други държави.

Това е период, в който науката се радвала на своето развитие, а техниката намерила широко разпространение. През 725 г. от н.е. майсторите И Син и Лян Линдзян конструирали първия механичен часовник с регулатор на махалото. Барутното оръжие намерило своето място в оръдията за стрелба със снаряди. А отначало барутът е бил вкаран в устройствата за фойерверки, ракети и „огнени змейове“ във флотата.

Традицията за пиене на чай също води началото си от династията Тан. Открит много преди това, чаят се е използвал за лекарство и като хранителен продукт. Но в тази епоха се формирало особено отношение към него, наречено

чайно изкуство (Ча и)

и това станало ключов елемент на китайската култура в най-широкия смисъл на думата. Китайската класическа литература увековечила името на знаменити майстори на чайната церемония от епохата на Тан - Лу Тун и Лу Юя.

Но серия от въстания и военни поражения в VIII в. белязали началото на отслабването на централната власт. Великото въстание Ан Ши (756-761) разрушило разцвета, създаван дълги години. Династията била отслабена и по-късно никога вече не достигнала предишната слава и величие. Империя Тан загубила контрола над Средна Азия и китайското влияние в този регион било прекратено до обединението на двете страни с монголите при династията Юан.

През 858 г. чудовищно наводнение в района на Великия канал поразило обширните равнини на Северен Китай и довело до гибелта на десетки хиляди души. Вярата на китайците в богоизбраността на грохналата династия се разклатила в резултат на тези стихийни бедствия. Разпространило се убеждението, че династията Тан разгневила небесата и загубила правото на трона. После страната я очаквала катастрофа с реколтата. В някои райони успели да съберат едва половината от обикновеното, десетки хиляди се оказали на границата на гладната смърт. В IX в. управниците се оказали безпомощни в битката с природата.

В последния период от царстването на династията Тан централната власт отслабнала значително. За сметка на това провинциалните военни губернатори започнали да се държат почти като независими управители. Властващата некомпетентност на императорите и корупцията сред чиновниците в съчетание с неблагоприятните природни условия - суша и глад - станали причина за редица въстания. Едно от тях, предвождано от Хуан Чао, окончателно подкопало господството на империята. Потушаването на въстанието от-

нело повече от 10 години, но династията вече не могла да се справи от този удар. Последният император Ли Чжу бил свален през 907 г. от военачалника Чжу Вън, в миналото един от ръководителите на селските въстания. Чжу Вън основал своя династия Късна Лян и приел храмовото име Тайдзун. Превратът на Чжу Вън поставил началото на периода на Петте династии и десетте царства (907-960).

Дошъл на власт, Тайдзун решил да проведе реформи, които да помогнат на династията да се справи с вътрешните проблеми, погубили предшествениците му. Той издал наказателен кодекс, който в реформиран вид се използвал в Китай, а също и във Виетнам, Корея и Япония. През 653 г. наказателният кодекс придобил своята известна форма: 500 статии, разделени по престъпления и наказания. Наказанията варирали от 10 удара с тънка пръчка до 100 удара с тежка, заточение, каторга и екзекуция. С тези закони била установена социална неравнопоставеност: тежестта на наказанието зависела от социалното и политическото положение на престъпника. Например, ако слуга убил господаря си, наказанието било тежко, а ако господар убил слугата си - леко.

Танският кодекс

претърпял множество промени и се използвал като основа за наказателните кодекси на много от следващите династии. Такъв наследник бил кодексът от 1397 г. на династията Мин от ранния период. Интересни са нововъведенията към този документ на династията Сун в областта на разширяването на имуществените права на жените.

Управленската реформа обхващала министерствата „шен“, които разработвали проекти, съгласували решения, издавали правни актове и наблюдавали за тяхното изпълнение - 3 от общо 6. Имало също 6 управления „бу“, които решавали по-конкретни задачи. Танската система „шен“ и „бу“ била много удобна и макар и да претърпяла значителни изменения, просъществувала до падането на Цин през 1912 г.

В епохата Тан се сключвали повече граждански сделки, оформени с подписването на договори. Това ставало въпреки стремежа на централните и местните органи на властта да контролират всичко, което се отнасяло до земята, защото се страхували от укриване на данъци. Договор, подписан от страните, свидетелите и писар, бил доказателство при съдебен спор. Договорна култура в зачатие възникнала още при династия Хан, но при Тан договорите станали обичайна практика.

Великолепна столица на империята

бил град Чанъан (съвременният Сиан). Там се разполагал императорският дворец, в който се устройвали пищни приеми на посланици с музика, спортни състезания, акробатични представления, поезия, живопис, театрални представления. Когато китайските местни чиновници пристигнали през 643 г. на годишния императорски прием, Тайдзун разбрал, че много не могли да намерят квартири в града и наели стаи в домовете на търговците. Тогава императорът заповядал на министерствата да създадат в столицата държавни еднофамилни къщи за чинов-

ниците делегати, така че всеки да получи жилище от своето ведомство.

По примера на династията Суй императорите от династията Тан започнали да разширяват изпитната система. Изпитите били от типа миндзин „постижение на канона“ и дзинши „изпити за учените“. При първите се проверявала способността за вникване в конфуцианската класика - за проверка се предлагало да се цитират голям обхват от текстове. На вторите се проверявала способността на изпитвания да напише отговор-есе по държавно управление на политиката, а също и способности в поезията. Изискването за красива осанка, външност, реч, почерк се оценявало субективно. Затова често тези, които били добре гледани, занимавалите се с риторика аристократи се ползвали с преимущество. Но в изпитите можел да участва всеки мъж, чийто баща не бил занаятчия или търговец, богатство или благороднически произход не били задължителни. Правителството поощрявало образованието, стряло училища и издавало У Дзин (Петокнижие - конфуциански канонически книги) с коментари.

Държавата била заинтересована да привлече в управлението най-талантливите. Императорите обаче силно зависели от аристократите и от генерал-губернаторите, които не желали да се подчиняват на чиновниците, които не били от сой, нямали земя и армия. Наследственото право установявало равно наследяване за всички деца. Това пречело натрупването в ръцете на чиновниците твърде много имоти.

Религията играла важна роля

в политиката на Тан. В своя манифест Ли Юан утвърждавал, че е потомък на светия дао Лаодзъ. На обществените учреждения се разрешавало да държат будистки монаси, които в замяна се молили за благополучие на своите дарители. До началото на преследването на будизма през IX в., будизмът и даоизмът били с равни права и Тан Сюандзун поканил монаси от двете религии в своя двор. Посмъртно наградил Лаодзъ с много титли, написал коментари на даоистки текст на Лаодзъ, създал училища за подготовка на даоисти.

Числеността на поданиците на империята била особено важна за правителството. По архивите от 609 г. в империята имало 9 млн. домовладения, или 50 млн. души. В следващите преброявания макар значителна част от хората да не били включени, около 750 г. се предполага, че населението вече наброявало 75 млн. души.

Към 754 г. империята наброявала 1859 града, 321 префектури, 1538 окръга.

Въпреки че градовете били много, и то гъсто населени, селските жители били 80-90 на сто от населението. Също така се наблюдавала миграция от северните в южните части на Китай. В началото на династията в Северен Китай живеели 75 на сто, а в края - 50 на сто от населението.

Населението (около 50 млн.) не се увеличило много почти до управлението на империята Сун, когато в Централен и Южен Китай се разраснало производството на ориз с използване на развита напоителна система и населението се удвоило и надминало 100 млн. души.

Людмила СЛАВЧЕВА